

Посткризові асиметрії розвитку світового ринку банківських послуг

Владислав Тіпанов, Дмитро Чернюк *

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано теоретичні основи визначення терміна «банківська послуга» вченими різних країн, розглянуто її основні характеристики та класифікацію, визначено ключові особливості функціонування світового ринку банківських послуг та його структуру, виявлено сучасні тенденції розвитку світового ринку банківських послуг в умовах посткризового періоду.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Банківська послуга, світовий ринок банківських послуг, асиметричність розвитку банківського ринку, кредитні послуги, депозитні послуги, активи, капітал, фінансово-економічна криза, комерційні банки, 1000 найбільших банків світу.

Вступ

На сучасному етапі розвитку світового господарства, під впливом процесів лібералізації, інтеграції та глобалізації, відбувається активний розвиток сфери банківських послуг у більшості регіонах і країнах світу.

Як показує практика, розвиток фінансового ринку, в тому числі і ринку банківських послуг, є однією із найважливіших і визначальних складових розвитку світової економічної системи. Так, загальні обсяги активів банків у розвинутих країнах значно перевищують обсяги ВВП країн (у Німеччині – у 3 рази, у Франції – у 4 рази, в Об'єднаному Королівстві – у 6 разів).

Процес розвитку економіки кожної країни нерозривно пов'язаний із механізмом функціонування ефективної інфраструктури фінансового ринку, у центрі якої перебуває банківська система. Саме від того, наскільки

* **Тіпанов Владислав Вікторович** — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної торгівлі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Сфера наукових інтересів — міжнародна торгівля та міжнародні інвестиції, регулювання світового ринку послуг. Автор 20 наукових праць. Брав участь у низці міжнародних конференцій, «круглих столів» і міжнародних проєктів.

Чернюк Дмитро Сергійович — аспірант Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України, випускник ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», у 2011 році отримав диплом магістра з міжнародної економіки з відзнакою, навчався за стипендією в університетах Байройт та Констанц (Німеччина). Сфера наукових інтересів — міжнародна торгівля, світовий ринок фінансових послуг.

ефективно здатні банки діяти на різних сегментах ринку банківських послуг, визначається успішність ринкових відносин, забезпечення інтенсивного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку та зростання добробуту населення. Це обумовлено тією провідною роллю, яку відіграють банки в економічній системі будь-якої країни, забезпечуючи ефективність господарських процесів на мікроекономічному рівні та неперервність розширеного відтворення на макrorівні загалом. Указані обставини визначають актуальність дослідження проблем, пов'язаних із оптимізацією роботи комерційних банків щодо обслуговування різних сегментів світового ринку банківських послуг. Поряд із цим необхідність вивчення питань організації даного ринку посилюється під впливом глобалізації та асиметрії розвитку фінансових ринків, загострення конкуренції як у вітчизняному, так і світовому банківському просторі.

Дослідження цих проблем для України є також важливим в контексті розвитку банківського ринку за умов світової фінансово-економічної кризи, адже сфера банківських послуг в Україні знаходиться на етапі свого становлення і ще не досягла адекватного розвитку. Це пояснюється невисоким значенням показника відношення обсягів активів банківського сектору до ВВП.

Саме тому дослідження асиметрій і тенденцій розвитку світового ринку банківських послуг та його постійної диверсифікації, а також механізмів регулювання та функціонування в умовах фінансово-економічної кризи має не лише вагомий теоретичний, а й практичний значення. У даній статті розглядаються детально саме особливості розвитку світового ринку банківських послуг, оскільки механізми та правила регулювання цієї сфери становлять окремий предмет дослідження.

Основними джерелами інформації про ринок банківських послуг є насамперед правові документи СОТ, а також видання міжнародних організацій, серед яких слід виокремити ООН, Європейську Комісію, МВФ, ОЕСР, ЮНКТАД і СОТ (зокрема «Керівництво зі статистики міжнародної торгівлі послугами», «Bank Profitability: Financial Statements of Banks 2010», «GATS negotiations in financial services: The EU requests

and their implications for developing countries», «Global Financial Stability Report: Responding to the Financial Crisis and Measuring Systemic Risk»), дані публікацій Європейського Центрального Банку, Федеральної резервної системи, Міністерства фінансів Китаю, Центрального банку РФ, Національного банку України, Федеральної системи страхування депозитів, Центрального банку ФРН, Банку міжнародних розрахунків.

Питанням організації банківської діяльності, інфраструктурних системних механізмів функціонування ринку банківських послуг і виявлення перспективних напрямів його розвитку приділяється значна увага науковців, фінансистів, представників владних структур.

Разом з цим у літературі не сформувалось єдине трактування сутності банківської послуги, практично відсутні методики визначення собівартості та цін на банківські послуги, немає планів і прогнозів розвитку сфери банківських послуг на перспективу, що робить дослідження даного ринку ще актуальнішим.

Метою дослідження є вивчення особливостей і формулювання тенденцій розвитку світового ринку банківських послуг в умовах нестабільності економік країн у посткризовий період.

Теоретичні підходи до трактування сутності та особливостей поняття «банківські послуги»

Універсальними інститутами, що спеціалізується на наданні комплексу банківських послуг є комерційні банки, сфера діяльності яких охоплює надання не лише традиційних кредитно-депозитних, але й консалтингових, інвестиційних, лізингових, довірчих та інших послуг. Тому сьогодні сутність поняття «банківська послуга» суттєво переростає межі виключно фінансової сфери, хоча завжди носить опосередковано фінансовий характер і направлена на оптимізацію фінансових результатів від господарської діяльності. Дане поняття є досить поширеним у економічній і законодавчій літературі, що характеризує багатогранність підходів до його визначення. Для комплексного розуміння варто розглянути деякі з них.

Такі міжнародні організації, як ОЕСР, ЮНКТАД, ООН, МВФ, СОТ, котрі здійснюють класифікацію видів економічної діяльності, включають поняття «банківська послуга» у поняття «фінансова послуга». Таким чином, банківські послуги є фрагментарним елементом фінансових послуг (учені-правознавці справедливо зазначають, що, як і категорія «фінансові послуги», категорія «фінансова діяльність» є ширшою і за своїм змістом щодо поняття «банківська діяльність»)¹.

Протягом останнього часу спостерігається поживлення інтересу українських науковців до даного питання. Український учений І.А. Безклубий посилається також на співвідношення понять «банківська послуга» та «фінансова послуга». На його думку, у широкому розумінні надання банківських послуг є професійною діяльністю банківської установи, спрямованою на задоволення потреб споживачів із метою отримання прибутку. У вузькому розумінні банківська послуга є комплексом правомірних дій банку щодо фінансових активів, у процесі котрих задовольняються вимоги споживача. Автор звертає увагу на те, що банк і його потенційний клієнт можуть досягти певного економічного результату, що передбачається при наданні послуги, лише за умови укладення відповідного банківського договору, який виступає необхідною частиною юридичного оформлення банківської послуги². О.А. Брегеда визначає банківську послугу як набір упорядкованих дій банку, які безпосередньо не є пов'язаними із формуванням та використанням ресурсів банку і не несуть ризику їх втрати³. Ю.В. Ващенко під поняттям «банківська послуга» розуміє результат комплексної діяльності банку (технологічної, інтелектуальної, фінансової та ін.), який становить економічні блага для задоволення певних потреб людини при проведенні банківських операцій. Специфіка банківської послуги полягає в тому, що потреба клієнта є первинною, а надання послуги може виконуватися без участі клієнта за допомогою певних банківських технологій

¹ Manual on Statistics of International Trade in Services (MSITS) [Електронний ресурс] // Geneva, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C. — 2010. — 155 p.

² Безклубий І.А. Співвідношення понять «банківська послуга», «банківський правочин» і «банківська операція» // Підприємництво, господарство і право. — К. — 2004. № 8. — С. 51–65.

³ Брегеда О.А. Ринок банківських послуг в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Брегеда О.А. — К., 2002. — С. 6.

із дотриманням стандартів у межах діючого законодавства¹.

У російській літературі по банківській справі поняття «банківська послуга» визначається, з одного боку, як масова операція, а з іншого, — як проведення банківських операцій за дорученням клієнта і на користь останнього за визначену плату². Зокрема, російський учений О.М. Іванов розглядає банківські послуги як комплексну діяльність банку, спрямовану на створення оптимальних умов для залучення тимчасово вільних ресурсів і задоволення потреб клієнтів при проведенні банківських операцій та отримання прибутку³. З юридичної точки зору під поняттям «банківські послуги» у законодавстві Російської Федерації мається на увазі сукупність направлених на задоволення потреб інших осіб та здійснюваних із метою отримання прибутку угод, виключне право на здійснення яких надається кредитним організаціям⁴.

Аналіз наукових робіт більшості західних учених вказує на те, що під банківськими послугами вони розуміють усі види операцій та угод, які здійснюються банками. Зокрема, англійський вчений А. Бергер, Р. Молінекс та Дж. Вілсон зазначають, що банківською послугою є дії банку із задоволення фінансового попиту клієнтів з урахуванням фінансових можливостей банку, надання яких супроводжуються його основними функціями і направлені на зростання прибутковості діяльності банку⁵. Економіко-юридичні аспекти банківських послуг у контексті сучасної діяльності банків Франції досліджували французькі вчені К. Гавальда та Ж. Стуфле. Вони наголошують, що приймання вкладів і розподіл кредитів залишаються ядром банківської діяльності, проте, зараз вона збагатилась різноманітними послугами, винагорода за надання яких

¹ Ващенко Ю.В. Банківське право: Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури. — 2006. — С. 17.

² Грязнова А.Г. Банковская система России / Грязнова А.Г., Молчанов А.В., Таваснев А.М. — М., 1996. — Т. 1. — С. 24.

³ Іванов А.Н. Платежные услуги американских банков // Деньги и кредит. — 1997. — № 9. — С. 58–68.

⁴ Тосунян Г.А. Банковское право Российской Федерации. Особенная часть. В 2 т.: Учебник / Отв. ред. Г.А. Тосунян. — М.: Юрист, 2003. — Т. 2. — С. 448.

⁵ Allen N. Berger, Phillip Molyneux and John Wilson. The Oxford Handbook of Banking: Oxford Univ. Press. — 2010. — P. 39–45.

забезпечується постійно зростаючою частиною їх ресурсів¹.

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» немає визначення поняття «банківська послуга», незважаючи на те, що у текстах нормативних актів воно вживається. Тому без розкриття юридичного змісту даного поняття фактично унеможлиблюється практичне застосування деяких положень банківського законодавства України. Водночас згідно із Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» банківські послуги є різновидом фінансових послуг, при цьому останні визначаються як операції із фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, — і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Таким чином, законодавством поняття «банківська послуга» та «банківська операція» ототожнюються².

Проте, на нашу думку, на відміну від банківської операції, яка є комплексом взаємопов'язаних дій банку щодо вирішення єдиного економічного завдання, спрямованих на досягнення конкретного економічного результату, банківська послуга виконує певні супроводжуючі по відношенню до банківських операцій функції, робить їх більш зручними для банку або клієнта та створює передумови для досягнення очікуваного результату з найменшими витратами та найбільшою вигодою.

Таким чином, банківські послуги є комплексною діяльністю банку зі створення оптимальних умов для залучення тимчасово вільних ресурсів і задоволення потреб клієнта при проведенні банківських операцій, що спрямована на отримання прибутку.

Більш конкретно сутність банківської послуги, на нашу думку, можна розкрити завдяки аналізу її характеристик. На відміну від інших видів послуг, бан-

¹ Гавальда Кристиан, Стуфле Жан. Банковское право (Учреждения — Счета — Операции — Услуги): Пер. с фр./ Под ред. В.Я. Лисняка. — М., 1996. — С. 25–31.

² Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року.

ківським послугам притаманні наступні специфічні особливості: по-перше, надання банківських послуг пов'язане з використанням грошей у різних формах (готівковій, бухгалтерських записів або платіжно-розрахункових документів); по-друге, абстрактні банківські послуги набувають реальних рис через майнові договірні відносини (клієнт, довіряючи банку свої гроші, укладає угоду, перебіг якої для нього з самого початку є неконтрольованим, – як наслідок, невідчутний характер банківської послуги як би продовжується; по-третє, купівля-продаж більшості банківських послуг характеризується тривалістю в часі (як правило, угода не обмежується одноразовим актом, встановлюються більш чи менш тривалі стосунки клієнта з банком); по-четверте, при наданні послуг діяльність банків спрямована на вчинення юридичних і фактичних дій, які безпосередньо не пов'язані з матеріальними наслідками; по-п'яте, найбільшу частину доходів від надання послуг банки одержують у вигляді комісії¹.

У світовій практиці існує кілька підходів щодо класифікації фінансово-банківських послуг. Однак найпоширенішою є класифікація фінансових, у тому числі банківських послуг, наведена у документі «Керівництво зі статистики міжнародної торгівлі послугами (2010 р.)», що розроблений спільно шістьма організаціями: ООН, Європейською Комісією, МВФ, ОЕСР, ЮНКТАД і СОТ. Відповідно до даного документу до складу фінансових послуг, що надаються банками через канали міжнародної торгівлі, належать: прийом депозитів і видача кредитів, розрахунково-клірингові послуги, фінансовий лізинг, гарантії і поручительство, факторинг, платіжні послуги та послуги переказу грошових коштів, консультаційні послуги, послуги зберігання фінансових активів або золота у зливках, торгівля фінансовими інструментами за власний рахунок або за рахунок клієнтів, трастові послуги, послуги емітентів кредитних карток та інших кредитних інструментів, брокерське обслуговування, випуск цінних паперів, послуги купівлі кредитних ресурсів МВФ, надання та постачання фінансо-

¹ Романенко Л.Ф. Банківський маркетинг: підручник. — К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2004. — 344 с.

вої інформації та обробки фінансових даних та відповідного програмного забезпечення постачальникам інших фінансових послуг, консультативні та інші допоміжні фінансові послуги¹.

Сутність і структура світового ринку банківських послуг

Функціонування світового ринку банківських послуг, як однієї із важливих і невід'ємних складових сучасної світової економіки, забезпечується існуванням транснаціональних банківських установ, котрі поступово перетворюються в основних посередників у перерозподілі капіталів і забезпечують безперервність процесу економічного відтворення. Умови зростаючої конкуренції і комерціалізації діяльності диктують банкам необхідність реорганізації їхніх структур, розробки більш гнучких ринкових стратегій, проведення сегментації ринку банківських послуг, розвитку нових його сегментів, окремих послуг та методів обслуговування.

Сутність світового ринку банківських послуг як специфічної сфери міжнародних економічних відносин і складової світового фінансового ринку полягає в організації законодавчо обумовленої системи взаємовідносин між його суб'єктами щодо купівлі-продажу послуг специфічного характеру, спрямуванні фінансових ресурсів від власників до позичальників. При цьому функціонування даного ринку має свої особливості, серед яких варто виділити:

- тісне поєднання державного і ринкового регулювання з метою підтримки його стабільності;
- регулювання і регламентація відносин на ринку нормами міжнародного права і внутрішнім законодавством;
- прозорість інформації про стан ринку та його учасників;
- необмежена кількість учасників ринку;
- широкий асортимент і диверсифікація банківських продуктів;
- посилення конкуренції на ринку банківських послуг між банками та небанківськими фінансово-

¹ Manual on Statistics of International Trade in Services (MSITS) [Електронний ресурс] // Geneva, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C. — 2010. — 155 p.

кредитними інститутами та підвищення ролі нецінових методів конкурентної боротьби¹.

З практичної точки зору світовий ринок банківських послуг розглядають як сукупність національних ринків і ринків банківських послуг окремих інтеграційних угруповань. При цьому варто звернути увагу на відсутність узагальненої згрупованої інформації як по світовому банківському ринку загалом, так і по ринках банківських послуг окремих країн, що пов'язано з однієї сторони із складністю оцінки деяких банківських послуг, а з іншої — із специфічним характером діяльності комерційних банків. Тому на даний час основним показником оцінки банківського ринку будь якої країни є не лише загальний обсяг активів банків у країні, а також його відношення до ВВП, за допомогою якого можна визначити ступінь фінансової безпеки банківської системи та її значущість для економіки кожної країни.

Водночас, поширеним у банківській практиці, враховуючи виділення у структурі ринку певних сегментів, що відповідають окремим групам банківських продуктів, є оцінка стану ринку банківських послуг на основі визначення обсягів таких основних його сегментів, як кредитний і депозитний, які є основними індикаторами розвитку ринку загалом². Обсяги інших сегментів ринку банківських послуг (інвестиційного, консультативного, інформаційного тощо) є незначними, тому не є темою нашого дослідження.

Таким чином, світовий ринок банківських послуг варто аналізувати у розрізі ринків банківських послуг окремих країн, регіонів та інтеграційних утворень, що визначають розвиток і структуру світового ринку, а також у розрізі основних його сегментів.

Найбільш розвиненими та важливими у складі світового ринку банківських послуг є ринки країн Тріади, провідними представниками яких є: ЄС (зокрема Німеччина, Франція, Об'єднане Королівство), США та Китай.

Найбільшим за обсягами ринком у складі світового ринку банківських послуг є ринок ЄС, загальні обсяги

¹ Allen N. Berger, Phillip Molyneux and John Wilson. *The Oxford Handbook of Banking*: Oxford Univ. Press. — 2010. — P. 45–58.

² Allen Franklin, Fulghieri Paolo, Mehran Hamid. *The Value of Bank Capital and the Structure of the Banking Industry*. *Review of Financial Studies*. — Vol. 24. — No. 4. — April 2011. — P. 971–982.

банківських активів котрого на 1 січня 2010 року становили понад 32,7 трлн дол. США¹. Друге та третє місця посідають ринок США та ринок Китаю з обсягами банківських активів близько 12,03 та 9,95 трлн дол. США відповідно². Для порівняння загальні обсяги активів банків Російської Федерації та України становлять близько 1,05³ та 0,126 трлн дол. США⁴ відповідно.

Загальний обсяг ринку кредитних послуг країн Єврозони станом на лютий 2011 року склав 17817,7 млрд євро (рис. 1). У структурі даного ринку найбільша частка припадає на кредити надані банкам (31 %), нефінансовим товариствам із залученим капіталом (26,4 %) і приватним домогосподарствам (29 %). У структурі кредитів приватних домогосподарств основна частина припадає на кредитування житлового будівництва (3725,3 млрд євро або близько 80 %), кредити на споживання становлять незначну частину і складають 630,2 млрд євро. За географічною ознакою найбільшими кредиторами є банки Німеччини та Франції. Загальні обсяги ринків цих двох країн сягають половини сукупного обсягу ринку кредитних послуг 17 країн Єврозони і становлять 4595,8 млрд євро та 4072,6 млрд євро відповідно. Частка решти 15 країн становить близько 51,5 %. Досить значними є обсяги ринків Іспанії, Італії та Нідерландів⁵.

¹ Statistical Data Warehouse [Електронний ресурс] // ECB. — Frankfurt am Main. — 2011.

² Statistics on Banking [Електронний ресурс] // Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC).

³ Обзор банковского сектора Российской Федерации (май 2011г.): Аналитические показатели [Интернет-версия]. — М.: Издание Центрального Банка Российской Федерации, 2011. — №103. — 60 с.

⁴ Річні звіти НБУ: 2005–2009 роки [Електронний ресурс].

⁵ Statistiken für den Gesamtbereich des Europäischen Systems der Zentralbanken (ESZB) [Електронний ресурс] // Deutsche Bundesbank.

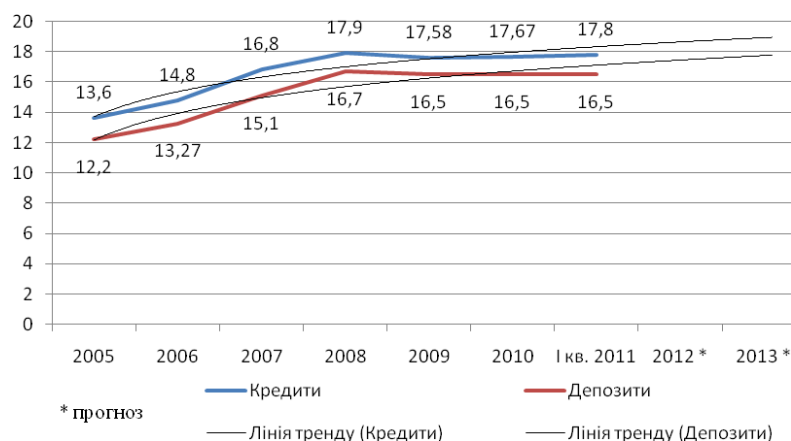

Рис. 1. Динаміка обсягів ринків кредитних та депозитних послуг країн Єврозони у 2005–2013 роках, трлн євро

Джерело: Розраховано авторами на основі даних Deutsche Bundesbank.

Аналіз динаміки розвитку ринку кредитних банківських послуг країн Єврозони свідчить про зміну наприкінці 2008 року позитивних темпів зростання на негативні. В результаті цього показники обсягу ринку кредитних послуг станом на лютий 2011 року відповідають рівню серпня 2008 року. При цьому середнє значення росту ринку до 2008 року знаходилося в межах 6–8% у рік¹.

Обсяги ринку депозитних послуг країн Єврозони близькі за значенням до ринку кредитних послуг і становлять 16493,7 млрд євро (рис. 1). Найбільша частка припадає на депозити публічних домогосподарств (63,7 %). Частка банків становить близько 34,5 % загального обсягу ринку депозитів, решту становлять депозити держави. За географічною ознакою найбільша частка залучених депозитів належить німецьким банкам і становить 27,3 % або 4496,6 млрд євро. Протягом 1998–2008 років обсяги депозитного ринку зросли більш ніж вдвічі (7802,3 млрд євро на початку 1998 р. та 16930,2 млрд євро наприкінці 2008 р.). Така динаміка дає уявлення про стан довіри до бан-

¹ Monatsbericht der Deutschen Bundesbank. Stand vom 30.5.2011[Електронний ресурс] // Bankenstatistik; Deutsche Bundesbank.

ківської системи в цілому і про успішність виконання нею посередницьких функцій з мобілізації грошових заощаджень. Однак починаючи з листопада 2008 року для даного ринку характерними є негативні показники росту ринку, що є наслідком світової фінансово-економічної кризи¹.

Що стосується походження капіталу та іноземної участі на ринках банківських послуг окремих країн ЄС, то тут спостерігається переважання у нових країнах – членах ЄС фінансових інститутів, материнські компанії яких знаходяться в країнах – членах ЄС-15*. У більшості нових країн – членів ЄС, крім Угорщини і Польщі, іноземний капітал контролює основну частину банків, враховуючи і працюючі з населенням ощадні і роздрібні банківські установи. У період 2003–2007 років відбулося зростання ринкової частки іноземних банків у ЄС-25** на 6 відсоткових пунктів, але уже у 2009 році виключно за рахунок жорсткішої присутності європейських банків це значення знизилось до 27 % (рис. 2). При цьому значення ринкових часток іноземних банків сильно коливається у різних країнах – від 1 % у ФРН і Франції до 40 % в Об'єднаному Королівстві².

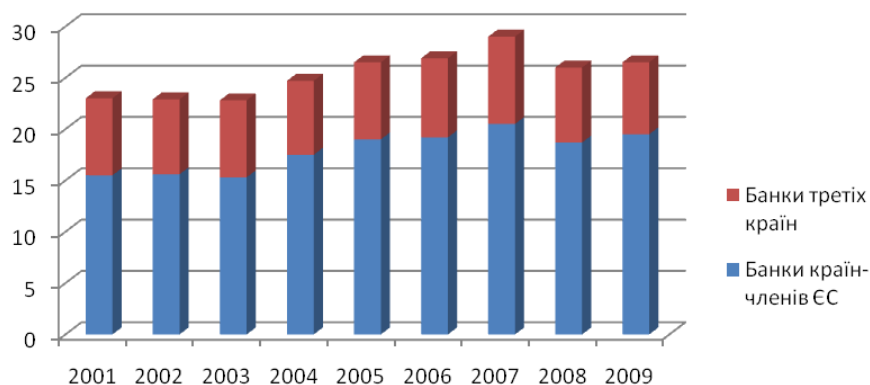

Рис. 2. Ринкова частка іноземних банків у ЄС-25, %

*15 країн — членів ЄС станом до 01.05.2004 року

** 25 країн — членів ЄС станом до 01.01.2007 року

¹ Monatsbericht der Deutschen Bundesbank. Stand vom 30.5.2011 [Електронний ресурс] // Bankenstatistik; Deutsche Bundesbank.

² Gestolpert, nicht gefallen: Internationales Bankgeschäft nach der Krise // Jan Schildbach, Deutsche Bank Research. — Berlin. — 9. Juni 2011. — S. 4.

Джерело: Deutsche Bank Research.

Ринок банківських послуг США демонстрував високі темпи зростання у другій половині минулого століття за рахунок кращої економічної кон'юнктури у післявоєнний період, що дало можливість США стати основним кредитором у світі. Однак на сучасному етапі розвитку світової економічної системи банківська система США поступово втрачає свої лідируючі позиції у світі. Структура ринку банківських послуг США дещо відрізняється від структури європейського ринку. Так, якщо для європейських країн характерним є функціонування універсальних банків, що надають весь спектр послуг, то банківська система США передбачає правове відокремлення комерційної банківської діяльності від сфери діяльності з цінними паперами, тобто американським комерційним банкам заборонено здійснювати обслуговування учасників фондового ринку, — ця функція належить інвестиційним банкам та іншим фінансовим посередникам¹.

Загальний обсяг кредитних послуг, наданих банками США, станом на березень 2011 року склав 9139,8 млрд дол. США, що на 189,2 млрд дол. США перевищує обсяги березня 2010 року. Водночас у першому кварталі 2011 року обсягів кредитного ринку зменшилися на 61,2 млрд дол. США. Суттєве зниження обсягів наданих банками кредитних послуг відбулося у 2009 році (-6,5 % по відношенню до 2008 року). Таким чином, в умовах посткризового періоду спостерігається є незначне коливання обсягів наданих банками США кредитних послуг, що є свідченням того, що ринок ще у процесі відновлення (рис. 3).

¹ Banking Services of USA [Електронний ресурс] // MINISTRY OF COMMERCE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA (MOFCOM).

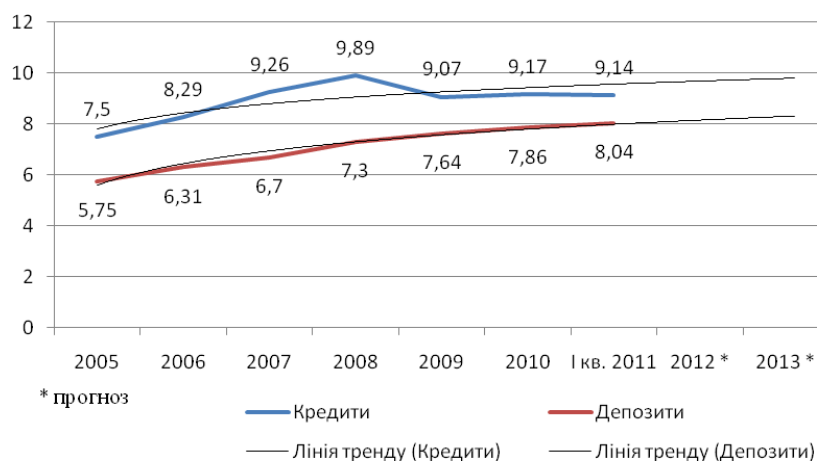

Рис. 3. Динаміка обсягів ринків кредитних та депозитних послуг США у 2005–2013 роках, трлн дол. США

Джерело: Federal Reserve System.

У структурі кредитних послуг найбільша частка припадає на безпосередні кредитні та лізингові послуги і становить 73,4 % або 6698,3 млрд дол. США, в тому числі обсяги послуг з кредитування нерухомості становили 3539,5 млрд дол. США, обсяги комерційних кредитів і кредитів на споживання – 1241,6 та 1074,5 млрд дол. США відповідно. Частка послуг, пов'язаних із цінними паперами, становила 26,6 % або 2430,9 млрд дол. США. Обсяги міжбанківських позичок є незначними і становлять 153,5 млрд дол. США¹.

Ринок депозитних послуг США, так само, як і ринок ЄС, поступається за обсягами відповідному ринку кредитних послуг. Так, сальдо обсягів кредитів та депозитів у березні 2011р. становило 1164,8 млрд дол. США. Водночас для ринку депозитних послуг США характерною є позитивна, хоч і спадна тенденція до зростання обсягів ринку протягом 2008–2011 років (рис. 3).

Заслужовує на окрему увагу ринок банківських послуг Китаю, який упродовж останнього десятиліття демонструє високі темпи зростання. Принаймні на папері китайські банки знаходяться у кращому фінансовому стані у порівнянні із американськими та європейськи-

¹ Statistics on Banking [Електронний ресурс] // Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC).

ми банками. Про це свідчить характерний для банківського сектору Китаю високий рівень забезпеченості капіталом. Так, середньозважений коефіцієнт достатності капіталу для комерційних банків Китаю є вищим від середньосвітового рівня і складає 12 %. Водночас загальні активи фінансових установ банківського сектору Китаю у 2009 році зросли на 19,7 % у порівнянні із попереднім роком. Обсяги ринку депозитних послуг збільшилися протягом 2009 року на 19,3 % до 7,39 трлн дол. США, а обсяги ринку кредитних послуг – на 17,9 % і досягли 4,95 трлн дол. США. Таким чином, ринок банківських послуг Китаю зберігає свої позитивні тенденції розвитку у посткризовий період¹.

Обсяги активів іноземних фінансових установ у Китаї хоч і демонструють щорічне зростання (7,4 % протягом 2009 року), однак все ще перебувають на низькому рівні – 190 млрд дол. США (1,25 трлн юанів) станом на січень 2010 року. При цьому зростання обсягів депозитів, залучених іноземними банками становило 34,8 %, що значно перевищує середнє по країні значення і свідчить про кредитування Китаєм іноземних банків. Завдяки цьому обсяги зазначених депозитів на початок 2010 року досягли 92,3 млрд дол. США [21]. Таким чином, завдяки високій частці державної власності в банківському секторі, застосуванню стратегії дозованого допуску іноземного капіталу в банківський сектор (частка активів іноземних банків становить 1,9 %) і прискореній капіталізації державних банків, банківський сектор Китаю подолав світову фінансово-економічну кризу не лише не зазнавши значних втрат, а й продемонстрував позитивний фінансовий результат.

Ринок банківських послуг Російської Федерації не є одним із найбільших та визначальних у складі світового ринку, як ринки вищезгаданих країн. Проте, він є досить важливим, по-перше, з погляду дослідження ринку банківських послуг України, враховуючи схожі умови становлення і розвитку, по-друге, оскільки демонструє високі темпи зростання. Незважаючи на зниження темпів росту ринку внаслідок світової фінансово-економічної кризи, протягом 2006–2010 ро-

¹ Developments in the Financial Industry [Електронний ресурс] // MINISTRY OF COMMERCE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA (MOFCOM).

ків спостерігається збільшення обсягів активів банківського сектору РФ у 3 рази до 1,21 трлн дол. США станом на 1 січня 2011 року. Разом з тим варто відзначити також лінійне та стабільне зростання показника відношення обсягів активів банків до ВВП країни, — протягом 2006–2010 років це відношення зросло на 30 відсоткових пунктів до 75 %¹. Таким чином, значення даного показника у РФ наближається до значення у США (83 %), однак залишається значно нижчим порівняно із більшістю країн ЄС (у 4 рази нижче порівняно із ФРН та у 5 разів — із Францією).

На російському ринку кредитних послуг відбувалося стабільне зростанням обсягів протягом останніх 5 років. Виключенням став лише 2008 рік, протягом якого обсяги наданих банками кредитів знизилися на 39,5 млрд дол. США і на початок 2009 року становили 656,04 млрд дол. США. Проте, завдяки зростанню обсягів кредитування на 18,4 % у 2009 році та збереженню позитивної тенденції у 2010 році та у I кварталі 2011 року обсяги наданих російськими банками кредитних послуг досягли 795,09 млрд дол. США (рис. 4). У структурі наданих банками кредитів найбільша частка належить нефінансовим організаціям (58,7 %) та фізичним особам (18,8 %). Частки фінансових установ, державних фінансових органів і банків є незначними.

Ринок депозитних послуг також характеризується стабільністю зростання обсягів залучених депозитів та, на відміну від ринку кредитних послуг, не зазнав скорочення протягом аналізованого періоду, що було досить важливим чинником щодо забезпечення фінансової стійкості та ліквідності банківського сектору країни в період світової фінансово-економічної кризи. Протягом 2008–2010 років обсяги банківських депозитів зросли майже на 50 %. Станом на 01.04.2011 р. обсяги ринку становили близько 592 млрд дол. США (рис. 4). Таким чином за обсягами ринок депозитних послуг РФ значно поступається ринкам США, ФРН та Франції, — близьким за обсягами для РФ є ринок депозитних послуг Люксембургу².

¹ Обзор банковского сектора Российской Федерации (май 2011 г.): Аналитические показатели [Интернет-версия]. — М.: Издание Центрального Банка Российской Федерации. — №103. —2011. — 60 с.

² Statistiken für den Gesamtbereich des Europäischen Systems der Zentralbanken (ESZB) [Електронний ресурс] // Deutsche Bundesbank.

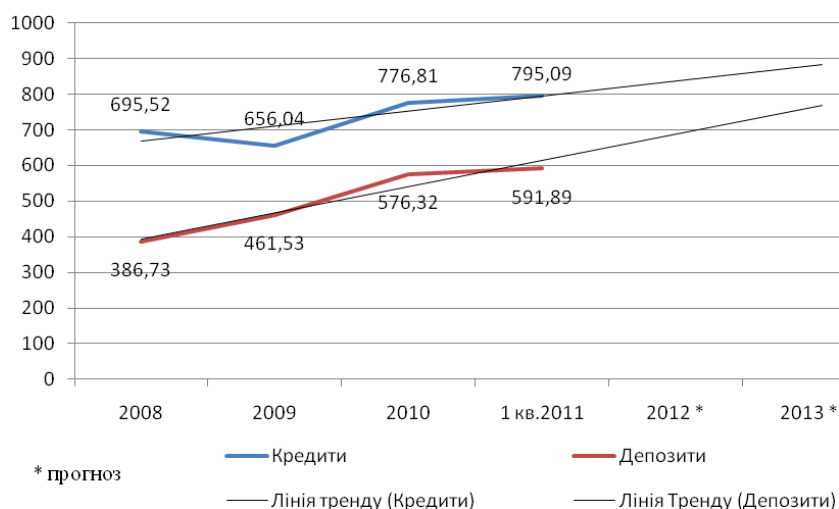

Рис. 4. Динаміка обсягів ринків кредитних та депозитних послуг РФ у 2008–2013 роках, млрд дол. США (за курсом валют на 01.07.2011р.)

Джерело: складено авторами на основі даних Центрального банку Росії.

Основними позичальниками банківських фінансових ресурсів у РФ є нефінансові організації з обсягами кредитів 470 млрд дол. США, частка яких у структурі наданих кредитів становить близько 59 %. Водночас основними депозитотами банків з часткою 60 % є фізичні особи, обсяги депозитів котрих досягли 357 млрд дол. США¹.

Ринок банківських послуг України перебуває на етапі свого становлення та характеризується динамічним розвитком і високими темпами зростання обсягів ринку. Особливо помітним було зростання показників банківського сектору протягом 2005–2008 років. Про це свідчать наступні дані: відношення банківських активів до ВВП станом на 01.01.2009р. становило 102,4 %, що вдвічі перевищує показник 2005 року; загальні обсяги банківських активів збільшилися з 22,98 млрд грн до 122,11 млрд грн; рівень капіталізації банків зріс у 2 рази, доказом чого є зростання

¹ Обзор банковского сектора Российской Федерации (май 2011 г.): Аналитические показатели [Интернет-версия]. — М.: Издание Центрального Банка Российской Федерации. — №103. — 2011. — 60 с.

на 6,4 відсоткових пункти співвідношення власного капіталу банків до ВВП країни¹.

Однак у 2008 році банківський сектор України зазнав впливу світової фінансово-економічної кризи, внаслідок чого відбувалося скорочення активної діяльності банків, зменшення їхньої ресурсної бази, збільшення питомої ваги проблемних кредитів та отримання банками збитків. Водночас протягом 2009 року відбулося збільшення статутного та регулятивного капіталу банків, зростання адекватності регулятивного капіталу, збільшення обсягів кредитування корпоративного сектору (особливо в національній валюті) при скороченні кредитування населення (зокрема в іноземній валюті). У 2009 році спостерігалось зростання співвідношення активів банків до ВВП на 7,1 відсоткових пункти до 109,5 % та зниження співвідношення кредитів банків до ВВП на 4,3 відсоткових пункти до 79,1 %, водночас співвідношення власного капіталу та кредитів банків до ВВП залишилось практично на рівні попереднього року – 12,6 % та 83,6 % відповідно².

Обсяг вітчизняного ринку банківських депозитів, станом на 01.04.2011 р. становить 55,61 млрд дол. США, що більш, ніж на 13 млрд дол. США перевищує обсяги початку 2009 року. Таке зростання свідчить про поступове відновлення довіри до банків і певної активізації економічної діяльності після того, як протягом 2008 року обсяги залучених депозитів зменшилися порівняно із 2007 роком майже на 3 млрд дол. США. Загалом же обсяги залучених депозитів протягом останніх 6 років зросли більш ніж утричі (рис. 5). Кошти сектору домашніх господарств залишаються найбільшою часткою депозитів залучених банками і забезпечують основний приріст депозитів в аналізованому періоді. Так, станом на 01.01.2011 р. обсяг депозитів сектору домашніх господарств становив близько 34,8 млрд дол. США. Частка сектору нефінансових корпорацій у структурі депозитів є значно меншою і становить в близько 28 %.

Обсяг українського ринку кредитних послуг демонстрував динамічне зростання протягом 2005–2007 років, про що свідчить 5-разове зростання обсягів на-

¹ Річні звіти НБУ: 2005–2009 роки [Електронний ресурс].

² Там само.

даних банками кредитів. Проте, внаслідок негативного впливу світової фінансової кризи на банківський сектор України, у 2008 році відбулося зниження обсягів наданих банками кредитів на 2 млрд дол. США до 90,74 млрд дол. США. Ринок почав відновлюватися у 2009–2010 роках, забезпечивши незначне зростання обсягів кредитування до 94,35 млрд дол. США станом на 1.04.2011 р. (рис. 5).

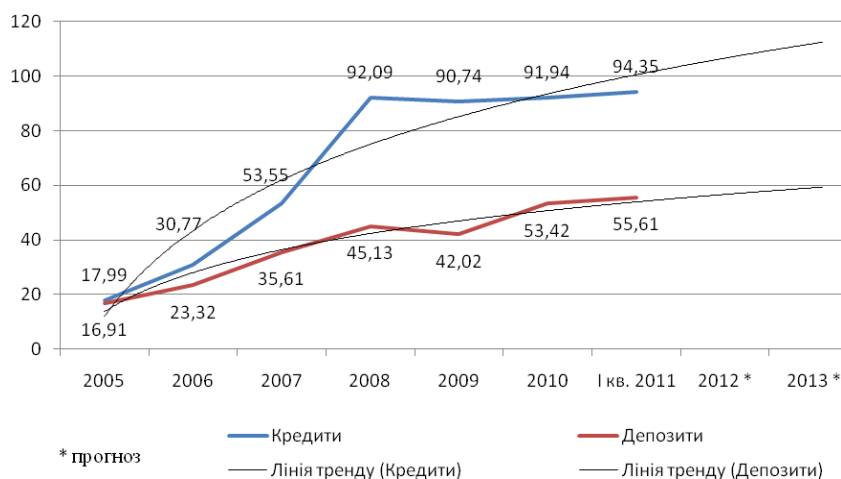

Рис. 5. Динаміка обсягів кредитів і депозитів банків України у 2005–2011 рр., млрд дол. США (за курсом валют станом на 01.07.2011 р.)

Джерело: складено авторами на основі даних НБУ.

У структурі кредитів за секторами економіки, як і раніше, найбільшими залишаються частки кредитів, наданих сектору нефінансових корпорацій (68,3 та 63,9 % у 2010 та 2009 роках відповідно) та сектору домашніх господарств (28,5 та 38,2 % у 2010 та 2009 роках відповідно). У незначних обсягах кредити надавались іншим фінансовим корпораціям та органам загального державного управління (рис. 6).

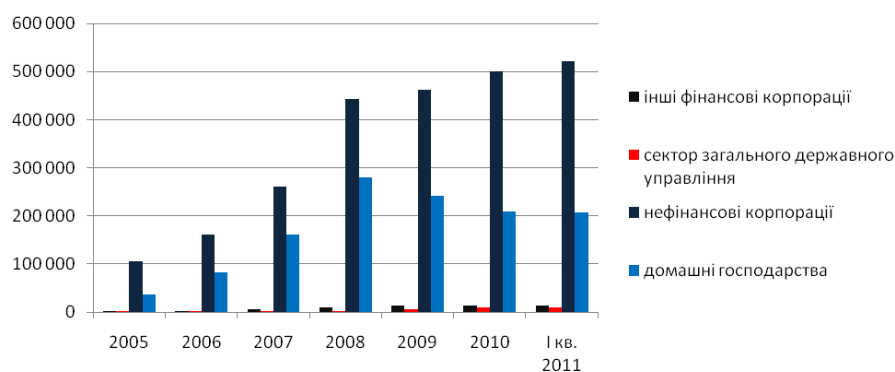

Рис. 6. Структура наданих кредитів банками України за секторами економіки у 2005-2011рр., млн грн [96; 99]

Джерело: складено авторами на основі даних НБУ.

У банківській системі України спостерігається постійне збільшення частки іноземного капіталу (35,8 % у 2010 році), що негативно позначається на ліквідності та фінансовій стійкості банківської системи, послаблює вплив держави на розвиток національної економіки, ускладнює вирішення нагальних потреб її трансформації та усунення секторальних та регіональних диспропорцій. Водночас дуже низькою є як кількість державних банків, так і їхня частка у структурі загальних банківських активів (16 %) та капіталів (6,5 %). Для порівняння: у РФ частка іноземного капіталу становить близько 10 %, а сумарна частка трьох російських державних банків перевищує 50 % ринкового капіталу; у ФРН – 1 % та 40 % відповідно.

Якщо проаналізувати світовий ринок банківських послуг у розрізі окремих країн з точки зору інституційної структури, то світовим лідером за кількістю зареєстрованих банків є США, на території яких у 2009 році діяло 7157 банківських установ. Друге та третє місця посідають Китай та ФРН (5329 та 1929 банків відповідно). Загальна кількість банків країн-членів ЄС становила 10367 установ (рис. 7). При цьому варто наголосити на зменшенні кількості банків у більшості країнах світу. Впродовж останніх трьох ро-

ків кількість банків ЄС знизилася на 401 банк¹, США — на 574², Німеччини — на 97, РФ — на 102 банки³.

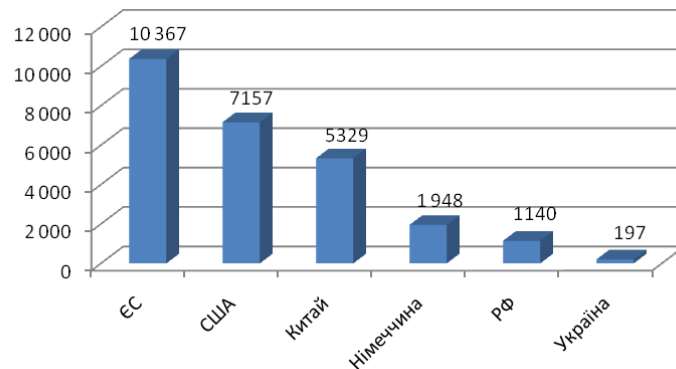

Рис. 7. Кількість банків у ЄС та в окремих країнах світу у 2009 році

Джерело: складено авторами на основі даних FRS, ECB, MOFCOM, ЦБР, НБУ.

За даними журналу „The Banker», що складає рейтинг 1000 найбільших банків світу, до складу найбільших 25 банків у 2009 році увійшло по 4 банки з наступних 4 країн: Об'єднане Королівство, Франція, США та Китай. Загальна ж кількість банків, що походять з ЄС, становить 13, при чому п'ять з них очолюють даний рейтинг. Так, найбільшими банками світу у 2009 році є: французькі BNP Paribas та Credit Agricole Group, а також Royal Bank of Scotland, HSBC Holdings та Barclays з Об'єданого Королівства, сукупні обсяги активів котрих оцінюються у понад 12,755 трлн дол. (табл. 1). У складі 1000 найбільших банків світу представлені також 3 українські банки: Ощадбанк, Укрексімбанк та Приватбанк⁴.

Таблиця 1

**РЕЙТИНГ 25 НАЙБІЛЬШИХ БАНКІВ СВІТУ
ЗА ОБСЯГАМИ АКТИВІВ У 2009 РОЦІ**

¹ Euro area economic and financial data [Електронний ресурс] // ECB. — Frankfurt am Main. — 2011.

² Federal Reserve statistical release (April, 2011) [Електронний ресурс] // Federal Reserve Board's Data Download Program.

³ Обзор банковского сектора Российской Федерации (май 2011г.): Аналитические показатели [Интернет-версия]. — М.: Издание Центрального Банка Российской Федерации. — № 103. — 2011. — 60 с.

⁴ Top 1000 World Banks 2010 [Електронний ресурс] // The Banker.

№	Банк	Країна	Активи, млрд. дол. США
1	BNP Paribas	Франція	2965
2	Royal Bank of Scotland	Об'єднане Королівство	2750
3	Credit Agricole Group	Франція	2441
4	HSBC Holiday	Об'єднане Королівство	2364
5	Barclays	Об'єднане Королівство	2235
6	Bank of America Corp	США	2223
7	Deutsche Bank	Німеччина	2162
8	JPMorgan Chase & Co	США	2032
9	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія	2026
10	Citigroup	США	1857
11	Industrial Commercial Bank of China	Китай	1726
12	ING Bank	Нідерланди	1677
13	Lloyds Banking Group	Об'єднане Королівство	1665
14	Banko Santander	Іспанія	1600
15	Mizufo Financial Group	Японія	1557
16	Groupe BPCE	Франція	1482
17	Societe Generale	Франція	1475

Закінчення табл. 1

№	Банк	Країна	Активи, млрд. дол. США
18	China Construction Bank Corporation	Китай	1409
19	UniCredit	Італія	1338
20	UBS	Швейцарія	1300
21	Bank of China	Китай	1281
22	Wells Fargo & Co	США	1244

23	Sumitomo Mitsui Financsal Groupe	Японія	1220
24	Commerzbank	Німеччина	1216
25	Agricultural Bank of China	Китай	1026

Джерело: The Banker.

Особливу увагу потрібно приділити китайським банкам. Так, у 2009 році 37 із 115 банків, що увійшли до числа 1000 найбільших банків світу, були саме китайськими. На даний час кількість банків Китаю у рейтингу становить уже 84 установи (вдвічі менше від США та втричі від ЄС), найбільшими з яких є Industrial Commercial Bank of China, China Construction Bank Corporation, Bank of China та Agricultural Bank of China, активи котрих оцінюються у понад 5,4 трлн дол. США.

Провідні тенденції розвитку світового ринку банківських послуг

Проведений аналіз сучасного стану світового ринку банківських послуг на прикладі окремих країн дає можливість сформулювати основні тенденції розвитку даного ринку у посткризовий період і спрогнозувати розвиток ринку у короткостроковій перспективі. Так, на основі даних за попередні роки та завдяки побудові ліній апроксимації і згладжування лінійним і логарифмічним методом (за інших незмінних умов) можна зробити припущення, що обсяги відповідних ринків кредитних і депозитних послуг у наступних країнах матимуть такі значення: у ЄС – 19,0 трлн євро та 17,8 трлн євро відповідно, у США: 9,8 та 8,4 трлн дол. США відповідно; у РФ: 871,5 та 760 млрд дол. США відповідно; в Україні: 113,3 та 59,9 млрд дол. США відповідно.

Аналіз змін, що відбулися на міжнародних ринках банківських послуг внаслідок впливу світової фінансово-економічної кризи, дає можливість зробити висновок про певну асиметричність розвитку світового ринку банківських послуг. Так, якщо ринки банківських послуг США та Європи зазнали величезних втрат,

то банківський ринок Китаю практично не постраждав. Про асиметрію розвитку світового банківського ринку свідчать також істотні відмінності у співвідношенні обсягів кредитного та депозитного ринків різних країн, що ґрунтуються на різних принципах діяльності та регулювання американських, європейських та азіатських банківських установ. Водночас, за багатьма ознаками світовий ринок банківських послуг розвивається як одне ціле, тому з даної точки зору можна робити висновки як про збереження певних існуючих раніше тенденцій розвитку даного ринку, так і про появу нових.

Так, в умовах кризових явищ в економіках ряду країн, спаду виробництва та інфляції поглибилися традиційні тенденції до універсалізації банківської діяльності, глобалізації та інтернаціоналізації банківських капіталів, наслідком чого стало зростання необхідності збільшення кількості нових послуг, їх урізноманітнення і диверсифікації для задоволення різних потреб клієнта, розширення універсального характеру операцій банків тощо. У рамках тенденції до універсалізації швидкого розвитку набули нетипові раніше для комерційних банків операції, такі як лізинг, факторинг, проектне фінансування, управління портфелем інвестицій клієнтів і консультативні послуги¹.

Крім того спостерігається направлення політики банків не стільки на залучення нової клієнтури, скільки на збереження вже існуючої. Це відбувається внаслідок посилення конкуренції на ринку між банками і небанківськими фінансово-кредитними установами та підвищення ролі нецінових методів конкурентної боротьби².

Характерною для світового ринку банківських послуг є не лише збереження, а й посилення у посткризовий період тенденції до зменшення кількості банків. Основними причинами такого явища є: по-перше, закриття банків у зв'язку із банкрутством (у 2010 р. у США були закриті 157 банків, у 2011 р. — 20 банків, а у 2007 р. — лише 3 банки), по-друге, процеси злиття та поглинання. Однак якщо у докризовий період

¹ Report of the Financial Stability // Financial Stability Forum. — 2008.

² Global Financial Stability Report: Responding to the Financial Crisis and Measuring Systemic Risk // IMF. — 2009.

перевищували міжконтинентальні (близько 60 %), то починаючи з 2008 року це більшою мірою національні злиття і поглинання (від 57 до 75 %), основними з яких були: у США – Wells Fargo та Wachovia, Bank of America та Merrill Lynch, Morgan Stanley та Citigroup Smith Barney, Blackrock та Barclays; у ФРН – Allianz та Commerzbank, Deutsche Bank та Sal. Oppenheim; у Франції – BNP Paribas та Fortis, Credit Agricole та Societe Generale¹.

Останнім часом основною тенденцією на світовому ринку банківських послуг є поступова втрата банками США лідируючих позицій у світі, причиною чого є як більші втрати банків США зумовлені світовою фінансово-економічною кризою, так і нарощування фінансової стійкості банків Західної Європи та Китаю.

Наступною характерною рисою розвитку світового ринку банківських послуг є інтенсивний розвиток банківських інформаційних технологій, завдяки яким відбувається організаційне й технічне переозброєння фінансових ринків, поширення електронних торгів та операцій у режимі онлайн, поява нових банківських продуктів і підвищення якості наданих послуг.

В умовах сучасної банківської кризи спостерігалося істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних кредитів і проблемних активів банків у цілому, що є характерним для переважної більшості країн з ринковою економікою. У зв'язку із цим протягом останніх років на ринку банківських послуг спостерігається тенденція до збільшення частки державної власності у банківському секторі окремих країн і збільшення частки банків, що більш, ніж на 50 % належать державі². Проте, така тенденція не є характерною для України, де частка державної власності у банківському секторі поступово зменшується.

Необхідно також зазначити, що в розвитку світової банківської системи, на прикладі 1000 найбільших банків світу, характерним є наступне: збільшення обсягів наданих банками послуг, обсягів активів і відношення обсягів капіталу до обсягів активів; зниження прибутків і зростання втрат банків розвинених країн;

¹ Gestolpert, nicht gefallen: Internationales Bankgeschäft nach der Krise // Jan Schildbach, Deutsche Bank Research. — Berlin. — 9. Juni 2011. — 19 S.

² Global banking trends after the crisis [Електронний ресурс] // Deutsche Bank Research. — June 15, 2009.

збереження тенденції зростаючих прибутків банків країн, що розвиваються тощо.

Так, якщо у період 2003–2008 років загалом відбулося подвоєння бази активів 1000 найбільших банків світу, то протягом 2008 року активи банків завдяки рекапіталізації змогли зрости лише на 6,8 % до 96,4 трлн дол. США, тобто набагато повільнішими темпами, ніж у попередні роки. Однак у 2009 році сукупні активи банків зазнали падіння у розмірі майже 1 млрд дол. США до 95,5 трлн дол. США. При цьому спостерігалось 6-разове зниження прибутків банків у 2008 році та майже 4-разове зростання у 2009 році до 400 млрд дол. США. Водночас відбулося падіння прибутку на капітал з 20 % у 2007 році до 2,69 % у 2008 році¹.

Відношення обсягів капіталу до обсягів активів для 1000 найбільших банків досягло рівня 5,1 % у 2009 році, що на 0,7 відсоткових пункти вище рівня минулого року. Середнє значення даного показника для 25 найбільших банків, розраховане Банком Міжнародних Розрахунків, становило 15,47 % у 2009 році та 12,87 % у 2008 році. Таке зростання є також результатом зниження обсягів активів – на 0,8 млрд дол. для 25 найбільших банків світу.

Варто також звернути увагу на те, що у 2008 році вперше за 39 років існування рейтингу найбільших банків світу, 25 найбільших банків, які утримували 40 % сукупного капіталу та 45 % сукупних активів, зазнали втрат. Вони оцінювалися у 32,37 млрд дол., що становило 28,1 % сукупного прибутку 1000 банків.

Прибутки банків країн, що розвиваються (включаючи Китай), і котрі, як правило, мають більш традиційні бізнес-моделі на основі роздрібного та корпоративного кредитування, продовжують зростати і становили у 2009 майже 102 млрд дол. Зростання прибутків банків Азії (крім Японії) було на рівні 10 % і досягло 160 млрд дол. США, банків Бразилії та Латинською Америки – 28,7 та 35 млрд дол. США відповідно. Але ці поліпшення є незначними у порівнянні із США, Об'єднаним Королівством та ЄС, де збитки у розмірі 91, 51 та 16 млрд дол. США відповідно у 2008 році, змінилися при-

¹ Top 1000 World Banks 2010 [Електронний ресурс] // The Banker.

бутками у розмірі 35,7, 29,5 та 103,8 млрд дол. США відповідно у 2009 році¹.

Загалом же ринок банківських послуг, зазнавши спаду у 2008-2009 роках у результаті світової фінансово-економічної кризи, характеризується відновленням і підвищенням показників розвитку ринку у 2010-І кв. 2011 років.

Висновок

Протягом останнього десятиріччя обсяги світового ринку банківських послуг збільшилися більш, ніж удвічі і продовжують зростати. В умовах глобалізації світової економіки банківські послуги набувають динамічного розвитку і стають одним із впливових чинників, від яких залежить зростання економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, підвищення добробуту населення. Найбільш яскравим прикладом, що підтверджує вищесказане на практиці, була світова фінансово-економічна криза, що була викликана іпотечною кризою у США у 2007-2008 роках.

Економічна глобалізація і розвиток регіональних інтеграційних процесів дедалі більшою мірою стирають кордони між національними та міжнародними ринками банківських послуг. Водночас на сьогодні світовий ринок банківських послуг поки що не є цілісною системою і розглядається як сукупність національних ринків і ринків банківських послуг окремих інтеграційних угруповань, — і саме це є основною причиною асиметричності його розвитку. Він перебуває у фазі становлення, про що свідчить відсутність, з певних як об'єктивних, так і суб'єктивних причин, узагальненої згрупованої інформації як по світовому банківському ринку загалом, так і по ринках банківських послуг окремих країн. Тому на даний час основними показниками оцінки стану ринку банківських послуг залишається загальний обсяг активів банків та визначення обсягів окремих сегментів ринку, в першу чергу — кредитного та депозитного.

Обсяги активів банків розвинутих країн постійно зростають і вже досягли рекордних величин: ЄС — 32,7

¹ Global banking trends after the crisis [Електронний ресурс] // Deutsche Bank Research. — June 15, 2009.

трлн дол., США – 12,03 трлн дол., Китай – 9,95 трлн дол. Це призводить до того, що обсяги активів банків часто перевищують обсяги ВВП – 310 % у ФРН, 375 % у Франції, 600 % в Об'єднаному Королівстві, а обсяги ринків кредитних послуг є співставними із ВВП.

Характерним для більшості країн є переважання за обсягами ринку кредитних послуг над ринком депозитних послуг, яке у США становить 1,1 трлн дол. або 12,04 % , у ЄС – 1,3 трлн євро або 7,3 % , у ФРН – 1 млрд євро або 2,1 % тощо. Схожа тенденція відбувається і в Російській Федерації та Україні. Абсолютно протилежна ситуація як прояв асиметричності розвитку ринку спостерігається на ринку банківських послуг Китаю, де за рахунок жорсткого регулювання та чіткої фінансової дисципліни обсяги ринку депозитних послуг переважають обсяги ринку кредитних послуг на 2,44 трлн дол. США або на 33,02 %.

З точки зору інституційної структури, світовим лідером за кількістю зареєстрованих банків є США, на території яких у 2009 році діяло 7157 банківських установ. Друге та третє місця посідають Китай і ФРН (5329 та 1929 банків відповідно).

Загалом же, на сучасному етапі розвитку світової економічної системи можна виокремити наступні особливості розвитку світового ринку банківських послуг: універсалізація банківської діяльності; глобалізація та інтернаціоналізація банківських капіталів; зменшення кількості банків; активізація процесів злиття та поглинання, переважно національного рівня; направлення політики банків не стільки на залучення нових клієнтів, скільки на збереження вже існуючої та керування мотивом процвітання власного клієнта; розвиток нетипових раніше для комерційних банків видів послуг, передусім консультаційних; поступова втрата банками США лідируючих позицій у світі і нарощування могутності банків Західної Європи та Китаю; інтенсивний розвиток банківських інформаційних технологій; істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних активів; збільшення частки державної власності у банківському секторі окремих країн та збільшення частки банків, що більш, ніж на 50 % належать державі; збільшення обсягів наданих банками послуг, обсягів активів та відношення обсягів капіталу до обсягів активів; зниження прибутків і зрос-

тання втрат банків розвинених країн; збереження тенденції зростаючих прибутків банків країн, що розвиваються тощо.

Проблемою світового ринку банківських послуг залишається, незважаючи на підвищену увагу економістів і науковців до ринку банківських послуг, на сьогоднішній день відсутність планів і прогнозів розвитку сфери банківських послуг на перспективу. На практиці це призводить до відсутності комплексних підходів у дослідженні ринку банківських послуг та в роботі комерційних банків. Розвиток цього ринку на сучасному етапі відбувається переважно за рахунок практичних доробок окремих банків без відповідних науково-методологічних узагальнень та обґрунтувань і законодавчого підкріплення, що негативно впливає на банківську систему в цілому.

Підводячи підсумки щодо розвитку світового ринку банківських послуг можна стверджувати про розширення асортименту та зміну структури банківських послуг, що дозволяє вдосконалювати ринок банківських послуг і підвищувати якість їх надання, що, як наслідок, призводить до подальшого зростання ринку як у кількісному, так і у якісному вимірах, а отже і до зростання його ролі в розвитку економічних систем країн світу.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року.
2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року.
3. Безклубий Г.А. Співвідношення понять «банківська послуга», «банківський правочин» і «банківська операція» // Підприємництво, господарство і право. – К., 2004. – № 8. – С. 51-65.
4. Брегеда О.А. Ринок банківських послуг в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Брегеда О.А. – К., 2002. – С. 20.
5. Ващенко Ю.В. Банківське право: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури. – 2006. – 344 с.

6. Гавальда Кристиан, Стуфле Жан. Банковское право (Учреждения – Счета – Операции – Услуги). Пер. с фр./ Под ред. В.Я. Лисняка. – М., 1996. – С. 566.

7. Грязнова А.Г. Банковская система России / Грязнова А.Г., Молчанов А.В., Таваснев А.М. М. – 1996. – Т.1. – С.185.

8. Заверуха І.Б. Банківське право: Посібник для студентів. – Львів: Астролябія, 2002. – С. 222.

9. Иванов А.Н. Платежные услуги американских банков // Деньги и кредит. – 1997. № 9. – С. 58-68.

10. Мороз А. М. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр. і доп./ Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф. та ін. – К.: КНЕУ, 2002. – 430 с.

11. Перепечай Н.М. Маркетинг банківських послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». – Харківський державний економічний університет. – Харків, 2003. – С.14.

12. Романенко Л.Ф. Банківський маркетинг: підручник. – К.: Видавництво: Центр учбової літератури. – 2004. – с. 344 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://pidruchniki.com.ua/15840720/bankivska_sprava/bankivskiy_marketing_-_romanenko_lf

13. Тосунян Г.А. Банковское право Российской Федерации. Особенная часть: В 2 т.: Учебник / Отв. ред. Г.А. Тосунян. – М.: Юристъ, 2003. – Т.2. – С. 448.

14. Allen N. Berger, Phillip Molyneux and John Wilson. The Oxford Handbook of Banking: Oxford Univ. Press. – 2010. – 994 p.

15. Allen Franklin, Fulghieri Paolo, Mehran Hamid. The Value of Bank Capital and the Structure of the Banking Industry. Review of Financial Studies. – Vol. 24. – No. 4. – April 2011. – 971-982 pp.

16. Manual on Statistics of International Trade in Services (MSITS) [Електронний ресурс] // Geneva, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C. – 2010. – 155 p. – Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd/statcom/doc10/BG-MSITS2010.pdf>.

17. Michael D. McKenzie, Suk-joong Kim. International Banking in the New Era: Post-crisis Challenges and Opportunities (International Finance Review). Emerald Group Pub. Ltd. – 2010. – 485 pp.

18. Обзор банковского сектора Российской Федерации (май 2011 г.): Аналитические показатели [Интернет-версия]. – М.: Издание Центрального Банка Российской Федерации. – №103. – 2011. – 60 с.

19. Річні звіти НБУ: 2005-2009 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

20. Banking Services of USA [Электронный ресурс] // MINISTRY OF COMMERCE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA (MOFCOM). – Режим доступа: <http://tradeinservices.mofcom.gov.cn/en/index.shtml>.
21. Developments in the Financial Industry [Электронный ресурс] // MINISTRY OF COMMERCE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA (MOFCOM). – Режим доступа: http://tradeinservices.mofcom.gov.cn/upload/2010/10/21/1287649243625_209470.pdf.
22. Euro area economic and financial data [Электронный ресурс] // ЕСВ. – Frankfurt am Main. – 2011. – Режим доступа: <http://www.ecb.europa.eu/stats/keyind/html/sdds.en.html>.
23. Federal Reserve statistical release (April, 2011) [Электронный ресурс] // Federal Reserve Board's Data Download Program. – Режим доступа: <http://www.federalreserve.gov/datadownload/Choose.aspx?rel=H.8>.
24. Gestolpert, nicht gefallen: Internationales Bankgeschäft nach der Krise // Jan Schildbach, Deutsche Bank Research. – Berlin. – 9. Juni 2011. – 19 S.
25. Global banking trends after the crisis [Электронный ресурс] // Deutsche Bank Research. – June 15, 2009. – Режим доступа: http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_DEPROD/PROD000000000242788.pdf.
26. Global Financial Stability Report: Responding to the Financial Crisis and Measuring Systemic Risk // IMF. – 2009.
27. Monatsbericht der Deutschen Bundesbank. Stand vom 30.5.2011 [Электронный ресурс] // Bankenstatistik; Deutsche Bundesbank. – Режим доступа: <http://www.bundesbank.de/download/statistik/bankenstatistik>.
28. Report of the Financial Stability // Financial Stability Forum. – 2008.
29. Statistical Data Warehouse [Электронный ресурс] // ЕСВ. – Frankfurt am Main. – 2011. – Режим доступа: <http://sdw.ecb.europa.eu>.
30. Statistics on Banking [Электронный ресурс] // Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC). – Режим доступа: <http://www.fdic.gov/bank/statistical/statistics>.
31. Statistics on Depository Institutions [Электронный ресурс] // Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC). – Режим доступа: <http://www2.fdic.gov/SDI/main4>.

32. Statistiken für den Gesamtbereich des Europäischen Systems der Zentralbanken (ESZB) [Електронний ресурс] // Deutsche Bundesbank. – Режим доступу: http://www.bundesbank.de/statistik/statistik_eszb.php.
33. The future of the financial sector [Електронний ресурс] // BIS Annual Report 2009/10. – Bank for International Settlements. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/arpdf/ar2010e6.pdf>
34. Top 1000 World Banks 2010 [Електронний ресурс] // The Banker. – Режим доступу: <http://www.thebanker.com/Banker-Data/Banker-Rankings/Top-1000-World-Banks-2010>
35. What the world's banks will be doing in 2011 [Електронний ресурс] // The Banker. – Режим доступу: <http://www.thebanker.com/Banking/Wholesale-Banking/What-the-world-s-banks-will-be-doing-in-2011>.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2011